

В цілому, міжнародна діяльність МДУ має позитивну динаміку і має всі умови бути розширеною в перспективі. Досвід міжнародної діяльності МДУ, особливо з урахуванням сучасних, вкрай складних умов, потребує регулярного висвітлення у вітчизняних та закордонних спеціалізованих виданнях, під час міжнародних конференцій та форумів в Україні і за кордоном.

УДК 316.1

Янковський С. В.

доцент кафедри культурології, доктор наук
Маріупольського державного університету

КОНВЕНЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ КУЛЬТУРИ

Беззаперечно, українська гуманістика зробила визначальні кроки на шляху до ствердження культурології в якості самостійної академічної дисципліни. Вітчизняні науковці-культурологи зробили суттєвий внесок у визначення ролі і місця культурології у формуванні національної університетської освіти в Україні. Проте, пропонуємо звернутись до поняття культури у не досить звичному контексті. В узвичаєних контекстах до поняття культури звертаються в освітньому, політичному, соціальному, історичному контекстах. Під контекстами маємо розуміти застосування слова культура у дискурсах, дискусіях, презентаціях з метою презентації певної точки зору, постановки питань, маніпуляцій аудиторією, грою тощо. Кожний такий спосіб застосування або *modus vivendi* слова культура є формою творення сенсу культури в комунікативному просторі політичного, культурного, медійного, наукового полів. І всі ці способи використання дозволяють нам поставити питання, а для чого сучасний соціум потребує культури? На нашу думку, застосування слова культура відображає ніщо інше, як пошук онтологічного обґрунтування спільності.

У вітчизняній гуманістиці ми маємо численні потрактування поняття культури. Вважаємо, що їх множинність пояснюється розпорошеністю концепцій культури утворених акторів комунікаційного простору в конкуренції за першість у розподілі культурного капіталу. Пропоноване конвенційне розуміння культури відкриває можливість виокремлення студіювань культури в самостійне поле в науковому знанні.

Загальна теза, достовірність якої маємо довести, є виокремлення конвенційного розуміння концепції та студіювань культури. Стверджуємо, що культура є інфраструктурною єдністю трьох універсумів, а саме – універсуму переконань, універсуму застосування, символічного універсуму. Обстоювання даної перспективи надає можливість вивільнити студіювання культури або культурології із залишкового впливу підрадянської інтелектуальної традиції та привнесених з неї дискурсів «общечеловечества». Переконані, що проповане бачення уможливорює універсалізм студіювання культури в науковому полі гуманітарного і соціального знання. Звертаємо увагу, що витoki такого бачення простежуються щонайменше до неокантіанських течій кінця дев'ятнадцятого початку двадцятого сторіччя. У даному контексті варто згадати імена В. Віндельбанда, Е. Кассіра, Г. Когена та інших філософів без яких важко уявити собі становлення наук про культуру. Представлена теза про можливість

конвенційного розуміння культури лише відображує значущість теоретичного та практичного опрацювання методологічних принципів культурного універсалізму, враховуючи його відмінність від конкретно-історичного розмаїття культур, унікальності біографічних чинників культуротворчої діяльності.

Конвенціональна концепція культури орієнтується на принципи плюралістичної онтології, відомої в філософсько-історичному процесі під ім'ям теорії множинності світів Епікура, монадології Лейбніца, семантики множинності світів Саула Кріпке. Ідея трьох універсумів наслідує положенням теорії трьох світів К. Поппера, а також положень викладених у парадоксі Греллінга-Нельсона (Kurt Grelling – Leonard Nelson), існує традиція позначати його як парадокс Германна Вейля (Hermann Klaus Hugo Weyl), або парадокс Герллінга, ідеї «проблематизації слова» Г. фон Врігта (Georg Henrik von Wright). Важливим для визначення концепції та студіювань культури є співвідношення ідей Ернста Кассіпера (Westra, 2011) про те, що людина – це символічна істота, та Ж. Дерріда про первинність культури як такої по відношенню до певної культури, людства та цивілізації (Derrida, 1993). Звертаю увагу, що представлені теоретичні позиції представлені в низці більш широких дослідженнях автора «Уявне та дійсне соціокультурного світотворення: діалектика неоднорідного» та «Соціокультурні світи за доби глобальних комунікацій» (Янковський, 2015; Янковський, 2021).

Як представнику наукової спільноти кафедри культурології Маріупольського державного університету, хотів би звернути на важливість розвитку культурологічної освіти в регіональних центрах, оскільки саме науково-педагогічні працівники на місцях виконують роль промоутерів культурології, а, доносячи до своєї аудиторії (ідеї та цінності української гуманістики, привертає увагу до актуальних проблем культурного життя, освіти в сфері культури, перетворюючи перспективи світового в національне, національного в локальне, локального в історичне (Демідко, 2022; Нікольченко, 2022; Сабадаш, Петрова, 2019). І можливо це і є місія університетської культурологічної освіти в Україні.

Для дискусії пропонуємо таку відповідь: культура є інфраструктурною єдністю трьох універсумів: універсуму переконань, універсуму застосування, символічного універсуму

Універсум переконань структуровано опозицією висловлювань і тверджень. Протилежність висловлювань і тверджень. Твердження, наслідуючи значення істинності (істина / хиба), постають своєрідними цеглинками, із яких конструюються ідеї, ідеали, уявлення, уподобання. Для цих конструктів застосувати значення істинності можливо лише із обмеженнями, які накладаються тим, що позначається поняттям переконання. І в цьому сенсі культура є «дзеркалом переконань». Саме культура є засобом перерозподілу переконань на такі, що варті і дійсні, та на ті, що є помилковими та невартими уваги. Вважаємо, що виявом універсальних переконань є такі речі як гідність, життя, свобода.

Універсум застосування структуровано на протилежності уречевленої та лінгвістичної сутностей. В цьому плані слід звернути увагу на те, що культура не детермінована мовою. Культуру не можливо описати через опозицію матеріальної та духовної культури, а нематеріальна культура не є поняттям, що включає значення духовної, чи-то навпаки. Культура завжди передбачає принаймні такі матеріальні речі як носіїв та умови. Будь яка культура є способом протистояння

людини зовнішнім умовам існування через процес творення життєвого світу людини.

Символічний універсум має розглядатися через унікальну здатність людини створювати сенс, називати речі власними іменами, переживати та співчувати. Тому, універсалізм культури виявляється через опозицію культурно-емпіричної дійсності та культурно-ціннісної орієнтації. В цьому плані можемо стверджувати, що кожна культура є засобом світовтворення. Втім варто розуміти, що універсалізм культури як засобу світовтворення не означає універсалізм способів світовтворення. Культура створює розмаїті світи культур. Тому слід розглядати культуру як універсальний спосіб творення, скажімо, приголомшливого розмаїття соціокультурних світів.

Серед розмаїття соціокультурних світів привертає увагу універсалізм розмаїття національних світів. Для їхнього аналізу та порівняння пропонуємо концепцію шести вимірів національної культури Хосфедє. Окреслимо критерії, на яких вона засновується: індекс дистанції влади (дозволяє розрізнити суспільства значною / низькою дистанцією влади), індекс самооцінки (дозволяє розрізнити суспільства за визначенням самооцінки в термінах «Я» / «Ми»), індекс «жорстокості проти ніжності» (дозволяє вирізнити суспільства із домінантною маскуліністю проти суспільств із домінантною жіночістю), індекс уникнення невизначеності (дозволяє вирізнити суспільства через відчуття невизначеності та двозначності), індекс довгострокової / короткострокової орієнтації (дозволяє розподілити суспільства відповідно до залежності суспільства від уміння підтримувати зв'язки із минулим), індекс стриманості (дозволяє розглянути суспільства відносно його здатності задовольняти природні потреби людини заради життя з насолодою і рівновагою) (Hofstede, 1983).

На нашу думку важливим напрямком розвитку даної розвідки є застосування ідеї трьох універсумів для дослідження для дослідження міфологеми «“культурної винятковості” країни чи нації в інтелектуальних і художніх практиках» східної Європи, напрямку культурно-філософських студій, який у вітчизняному науковому полі гуманітарного і соціального знання окреслила Олена Поліщук (Поліщук, 2018).

Література:

1. Демідко, О. Злочини російських окупантів проти культурної спадщини Маріуполя. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Соціологія. Випуск 22. С. 36-45.

2. Нікольченко, Ю. Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. КНУКМ. 22-23 березня 2022 р. 23.03.2022. С. 225-230.

3. Поліщук, О. П. Етос та естетичні основи міфотворчості в інтелектуальних і художніх практиках країн Східно-Центральної Європи. Українська полоністика. 2018 (15). С. 64-75.

4. Сабадаш, Ю. С., Гончарова, О. М., Дабло, Л. Г., Кислюк, К. В., Колесник, О. С., Кравченко, О. В., ... & Янковський, С. В.. Сучасна культурологія: постмодернізм у логіці розвитку української гуманістики: колективна монографія. Київ, Ліра. 2021.

5. Сабадаш, Ю. С., Петрова І. В. Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів: колективна монографія. 2019. Київ, Ліра. 308 с.

6. Янковський, С. В. Уявне та дійсне соціокультурного світотворення: діалектика неоднорідного [монографія]. Маріуполь, Новий світ. 2015. 287 с.
7. Янковський, С. В. Соціокультурні світи за доби глобальних комунікацій : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03; Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2021. 36 с.
8. Derrida, J. Spectres de Marx. Galilée. Paris, 1993. 280 p.
9. Hofstede, G. National cultures in four dimensions: A research-based theory of cultural differences among nations. International studies of management & organization. Vol. 13. Issue 1-2. 1983. P. 46-74.
10. Westra, A. L'être humain comme l'«animal symbolique» chez Ernst Cassirer. De La Nature humaine/ On Human Nature, Actes du colloque de l'Association des étudiant(e)s en philosophie de l'Université de Montréal (ADÉPUM), Ithaque, Université de Montréal, 2011, 8 p.